

УДК 373.5-044.227

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-6\(213\)-67-75](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-6(213)-67-75)

Шаповалова Наталія Петрівна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри

філософії та економіки освіти,

Полтавська академія неперервної освіти

ім. М.В. Остроградського, Україна

Natalia Shapovalova,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

at the Department of Philosophy and Economics of Education,

M.V. Ostrohradskyi Poltava Academy

of Continuous Education, Ukraine

E-mail: shapovalova@papo.pl.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0229-3893>

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ НУШ: ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ ЛІЦЕЇВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

A Реформування національної системи освіти України згідно з концепцією НУШ, зумовлює актуалізацію теми профільної середньої освіти, яка, згідно з Законом України Про повну загальну середню освіту, є третім рівнем повної загальної середньої освіти. В той час, коли реформа старшої школи тільки планується, в Полтаві й області існує низка ліцеїв, які вже багато років успішно працюють як профільні. Стаття присвячена висвітленню та узагальненню досвіду роботи профільних ліцеїв Полтавщини з упровадження профільного навчання різного спрямування, а саме: Наукового ліцею «Політ» при Обласному коледжі «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка» Полтавської обласної ради (профілі – інформаційні технології, іноземна філологія, історико-економічний, математичний); Наукового ліцею № 3 Полтавської міської ради (профілі – суспільно-гуманітарний, техніко-технологічний, природничо-математичний). Проаналізовано фактори, які призводять до успіху у роботі зазначених закладів під час упровадження профільного навчання, детально розкрито сутність інноваційних методів роботи педагогів, які сприяють розкриттю особистісного потенціалу учнів.

Ключові слова: реформа «Нова українська школа»; профільна середня освіта; профільний ліцей; допрофільна підготовка; різновікові групи; предметно-профільне занурення; уроки-колоквіуми

Professional Training in the New Ukrainian School Context: Insights from Lyceums in the Poltava Region

S The reform of Ukraine's national education system, in alignment with the New Ukrainian School concept, has prompted a renewed focus on specialized secondary education. As defined by the Law of Ukraine "On Comprehensive Secondary Education", this type of education constitutes the third level of comprehensive secondary education. While the reform of high schools is still in the planning stages, numerous lyceums in Poltava and its surrounding regions have been successfully operating as specialized schools for several years. This article explores and summarizes the experiences of specialized lyceums in the Poltava Region regarding the implementation of specialized training across various disciplines. Specifically, it focuses on the Scientific Lyceum "Polit" at the Regional College "Kremenchuk A.S. Makarenko Humanitarian and Technological Academy" of the Poltava Regional Council, which offers profiles in information technologies, foreign philology, historical and economic studies, and mathematics. In addition, it examines Scientific Lyceum No. 3 of the Poltava City Council, which offers profiles in social and humanitarian studies, technical and technological fields, and natural and mathematical sciences.

This study analyzes the factors contributing to the success of these institutions during the introduction of specialized training. These factors include the implementation of child-centric principles, a multidisciplinary approach, and healthy competition among students, highly professional staff, well-equipped facilities, extracurricular activities, and innovative teaching methods. The article also delves into the specifics of innovative teaching methods that enable the discovery of each student's potential. Furthermore, it highlights methods for working with gifted children in various age groups, such as subject-specific immersion, colloquium lessons, and complex scientific practices. The article concludes by outlining future research directions, including examining the progress of the New Ukrainian School reform during times of conflict, addressing the main challenges in reforming senior high schools, and proposing solutions for these challenges.

Keywords: the New Ukrainian School reform; specialized secondary education; profile lyceum; pre-professional training; different age groups; subject-specific immersion; colloquium lessons

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Визначення власного покликання – екзистенційний вибір кожної людини. І чим раніше він відбувається, тим швидше особистість стає на шлях «сродної праці» [9].

Школа – те місце, де молода людина вперше замислюється над вибором майбутньої професії, крім того, шкільний вік, як відомо, є найсенситивнішим. Саме у школі, можна створити або не створити сприятливе середовище для розкриття нахилів і здібностей учнів. Реформа «Нова українська школа» – парадигма, яка ставить дитину до центру освітнього процесу. Місія Нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками [2]. Реформування національної системи освіти України згідно з концепцією НУШ, зумовлює актуалізацію теми профільної середньої освіти, яка, згідно із Законом України «Про повну загальну середню освіту», є третім рівнем повної загальної середньої освіти [5]. Отже, кінцевим підсумком реформи НУШ є саме профілізація шкільного навчання, мета якого – розкриття особистісного потенціалу учня, полегшення вибору ним життєвого шляху, пошуку професії, яка б відповідала нахилам, здібностям і внутрішнім мотивам особистості.

В умовах пандемії Covid-19, унаслідок якої вчителі та учні були змушені перейти на дистанційний формат навчання, а потім і через повномасштабне вторгнення РФ в Україну (кожна десята школа нашої країни зруйнована або пошкоджена), реформа НУШ дещо загальмувалась. Було скасовано цільове фінансування. Однак з осені 2023 року Кабінет Міністрів відновив фінансування «Нової української школи» і спрямував кошти на подальшу реформу НУШ. У планах МОН реформа старшої профільної школи. Її концепцію, стандарт і моделі фінансування планують представити восени. Уже відбулася перша стратегічна сесія «Реформа старшої профільної школи», організована МОН у партнерстві зі Швейцарсько-українським проектом DECIDE. На сесії обговорювалися: наступні кроки стратегічного плану створення старшої профільної школи; створення академічних і професійних ліцеїв; процес моделювання мережі закладів старшої профільної школи;

було презентовано «Комплексне дослідження передумов створення старшої профільної школи в Україні».

Отже, актуальність теми впливає із реалій сьогодення. У той самий час, нині існує низка закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), зокрема у Полтаві і Полтавській області, що втілюють концепцію профільного навчання задовго до впровадження реформи НУШ. Ці ЗЗСО протягом років, а то й десятиріч уже успішно працюють як профільні ліцеї, про що свідчать досягнення і здобутки ліцеїстів. Вважаємо, що буде доцільним розглянути й проаналізувати їхній потужний практичний досвід у галузі профільної освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Теоретичні засади профільного навчання широко представлені у дослідженнях і науково-педагогічних публікаціях. Ретроспективний аналіз теорії профільно-диференційованого навчання та узагальнення досвіду запровадження різних моделей профільного навчання у вітчизняній середній освіті здійснено В. Кушнір [3]. Системне дослідження реалізації профільного навчання (регіональний контекст) презентовано С. Вольянською [1]. Науково-методичні та методологічні засади профільної освіти, якими є: принципи особистісно- та компетентісно-орієнтованої освіти, інтеграція, диференціація та індивідуалізація освітнього процесу висвітлено колективом авторів ПОППО ім. М. В. Остроградського [6]. Законодавче забезпечення концепції профільного навчання в українській школі в період 2003–2021 рр. розглянуто нами [11]. Методичні рекомендації щодо становлення профільної школи розробили А. Сеїтосманов, О. Фасоля, В. Мархлевські [10].

Погоджуємося із А. Самодрином, Н. Білик, що «актуалізація проблеми сучасної профільної освіти й можливостей інноваційної педагогічної системи вказує на переваги проєктивно-продуктивної профільної освіти над функціональною, забезпечуючи соціальну свідомість в умовах освітнього округу біосферного регіону, посиливши діалог Людини і Природи, відповідаючи на запит часу – куди йти – до самоорганізації й еволюції природи особистості в умовах монокультури світу на засадах освітніх регіональних проєктів» [7, с. 15].

Однак вивченню успішного практичного досвіду реалізації профільного навчання у ЗЗСО, який можна було б застосувати під час втілення реформи «Нова українська школа», приділяється недостатньо уваги.

Мета статті: висвітлити та узагальнити досвід роботи профільних ліцеїв Полтавщини з упровадження профільного навчання різного спрямування у контексті реформи НУШ.

Викладення основного матеріалу. Під час проведення обласних науково-практичних семінарів циклу «Ефективна школа...» кафедрою філософії і економіки освіти Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського директори, заступники директорів, учителі профільних ліцеїв ділилися досвідом своєї роботи. Оскільки досягнення ліцеїстів є значними, а досвід педагогів – безцінним, враховуючи актуальність і практичну значущість проблеми, виникла можливість і потреба його висвітлити й деякою мірою узагальнити.

Яскравий приклад успішної роботи з організації профільного навчання надає Науковий ліцей «Політ» при Обласному коледжі «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка» Полтавської обласної ради. Досягнення ліцеїстів вражають. Серед учнів: переможці всеукраїнських учнівських олімпіад з інформатики, математики, англійської мови, міжнародних олімпіад з інформатики, переможці та призери конкурсу робіт МАН, стипендіати Президента України. У рейтингу шкіл Полтавської області за результатами ЗНО у 2021 р. ліцей посів перше місце, у 2023 р. за результатами національного мультипредметного тесту – також перше місце. Щорічний конкурс у ліцеї при зарахуванні на навчання – 2 особи на місце, що свідчить про високу затребуваність закладу на ринку освітніх послуг. Нині навчання в ліцеї відбувається за чотирма профілями: інформаційних технологій, іноземної філології, історико-економічним, математичним. Нас зацікавила робота, у першу чергу, педагогів, які опікуються організацією навчання й викладанням на профілі інформаційних технологій, оскільки саме учні цього профілю на постійній основі протягом багатьох років стають золотими, срібними, бронзовими призерами міжнародних олімпіад з інформатики. Після продовження навчання у вітчизняних і закордонних вишах,

випускники стають бажаними, затребуваними, успішними працівниками у всесвітньо відомих компаніях Facebook, Microsoft, Google, Snap Inc. Вочевидь навчання за профілем має надзвичайно плідні результати.

Знайомство з діяльністю колективу ліцею та аналіз його роботи дозволило зробити певні висновки – педагогічний процес базується на декількох фундаментальних принципах: багатопрофільність і спеціалізація; конкуренція серед учнів; високопрофесійний кадровий склад; потужна матеріальна база; позаурочна робота й інноваційні методи викладання. Розглянемо коротко як втілюється кожен із зазначених принципів на прикладі роботи профілю інформаційних технологій ліцею.

Багатопрофільність і спеціалізація. Профілі у ліцеї були запроваджені ще у кінці 90-х років минулого сторіччя. Починав роботу навчальний заклад з двох профілів – іноземної філології та інформаційних технологій. Згодом профіль інформаційних технологій було поділено на дві змістовні лінії: програмування та саме профіль інформаційних технологій, який, у свою чергу, включав офісні технології та комп'ютерну графіку. Пізніше з'явився новий напрям – робототехніка. Оскільки більшість учнів інформаційного профілю займалися саме програмуванням, вони потребували ґрунтовних математичних знань, які можливо було отримати, вивчаючи математику на поглибленому чи профільному рівні. Тому закономірним стало відкриття математичного профілю в ліцеї. Такий широкий поділ дозволив учням обирати напрям навчання, який їм до душі, за здібностями та внутрішньою мотивацією.

Високопрофесійний кадровий склад. На кафедрі інформаційних дисциплін працюють десять викладачів: кандидат педагогічних наук; народний учитель України; заслужений учитель України; три вчителі-методисти; п'ять викладачів вищої категорії.

Потужна матеріальна база. Інформаційний профіль має сім кабінетів інформатики й один кабінет робототехніки.

Конкуренція серед учнів підтримується шляхом їхньої постійної участі в олімпіадах, конкурсах, змаганнях.

Позаурочна робота й інноваційні методи викладання. У ліцеї постійно проводиться робота з виявлення та підтримки талановитої

молоді, створення умов, необхідних для розвитку індивідуальності та здібностей учнів, і вона має свої надзвичайно позитивні результати.

Досвідом своєї роботи на одному із семінарів, присвячених організації профільного навчання, поділився народний учитель України В. І. Мельник. У своїй діяльності педагог концентрує увагу на роботі з обдарованими дітьми у *різновікових групах*. Така робота складається із декількох етапів. На етапі *допрофільної пропедевтичної підготовки* (перший етап) разом із практичним психологом проводиться індивідуальна робота з учнями 2–5 класів, які виявили відповідний рівень пізнавальних можливостей. Індивідуальна робота базується на основі психодіагностичної системи, що включає: тест Векслера, моделі Кеттела, методика «таблиця Шульте», методика «інтелектуальна лабільність», методика «оперативна пам'ять» тощо. Психодіагностичні функції відповідної роботи виявляються у декількох напрямках застосування. По-перше, у виявленні учнів із нереалізованими здібностями. Поява таких дітей може бути обумовлена наступними факторами: відсутністю диференціації або індивідуалізації в освітньому процесі; недостатньою сформованістю тієї чи іншої розумової здібності; незадовільним станом здоров'я; домашніми умовами тощо. По-друге, у виявленні дітей, орієнтованих на програмування з високим рівнем пізнавальних можливостей. За результатами психологічної діагностики розробляються *рекомендації*, дотримання яких є важливим фактором співпраці учня і вчителя щодо втілення допрофільної підготовки і подолання учнем відчуття нереалізованості власного потенціалу.

На етапі *організації навчальної діяльності у різновікових групах* (другий етап) створюються певні умови для такої роботи: атмосфера, яка сприяє появі нових ідей, думок учнів; повага до думок учня; заохочення дітей у їхніх спробах братися за складні задачі; забезпечення потрібними матеріалами, посібниками, технічними засобами, вільний доступ до інтернету; можливість вільно й активно задавати запитання, підтримка оригінальних ідей і заохочення до їх генерування; особистий приклад учителя при вирішенні проблем.

На етапі *переструктурування різновікових груп за рівнем предметної компетентності учня*

(третьої етап) робота з учнями у різновікових групах проводиться на засадах: *прискорення*, тобто інтенсифікація навчання за спеціальними програмами для кожного учня; *поглиблення* – вивчення окремих дисциплін за об'єктивними потребами учня; *збагачення* – спеціальні інтелектуальні тренінги розвитку тих чи інших здібностей дитини, участь у міжнародних проєктах, інтернет-олімпіадах.

Педагог наголошує на тому, що технологія роботи у різновікових групах є технологією діяльнісного співробітництва, що дозволяє спільно виробляти цілі, зміст, план роботи, реалізовувати партнерські взаємини педагога й дитини та учня з учнем. Добре відомо, що програмування вимагає своєрідного логічного мислення, й тільки одиниці швидко засвоюють логіку програмування на належному рівні. Тому й виникла ідея об'єднати дітей в окремі групи й вивчити програмування глибше. В. І. Мельник пропонує згадати власне навчання в школі, коли під час вивчення того чи іншого предмета були учні, які виконували контрольну роботу або вправи швидше, ніж їхні однокласники. І, як правило, в кращій ситуації вчитель давав додаткові завдання або взагалі не чіпав цих учнів. Тому й виникла ідея – об'єднати учнів не за віком, а за рівнем їхньої розумової діяльності. *Визначальним чинником формування таких груп є не вікові особливості, а рівень вхідної й вихідної компетентності з даної теми, здатність до самостійної роботи, індивідуального пошуку. Організаційний принцип діяльності груп – постійне переструктурування складу групи у процесі роботи за рівнем предметної компетентності.* Кожна із груп отримує окреме завдання, над яким працює разом певний час: складає план роботи; збирає необхідний матеріал; опрацьовує його. Потім учасники груп об'єднуються, проводять спільну роботу з узагальнення матеріалу, розглядають особливості й методики застосування, розбирають задачі з використанням даного матеріалу. Завершальним етапом є виконання учнем індивідуальної роботи контрольованого характеру, у процесі якої визначається теоретичний рівень із даної теми та вміння застосувати опрацьований матеріал для розв'язування конкретних задач. За результатами індивідуальної роботи учні знову об'єднуються в групи й отримують завдання на вищому рівні складності. *Важливим моментом*

є можливість переходу учнів до груп із вищим рівнем компетентності. Якщо учень із 5 класу потрапляє в групу до 11-класників, там де є учні – переможці міжнародних олімпіад, то, звісно, що це для молодшого учня є додатковим стимулом залишитися в цій групі. Одинадцятикласники намагаються підтримати молодших товаришів, допомогти їм у вирішенні тієї чи іншої проблеми. Зрозуміло, що відбуваються переміщення до груп вирівнювання компетентностей. За рахунок організації індивідуальної роботи, психологічної корекції, спрямованої на розуміння учнем ситуації, створення умов для покращення індивідуальних досягнень, відбувається повернення учня до груп із вищим рівнем компетентностей.

Атмосфера творчості, можливості проявити пізнавальні індивідуальні якості, конкуренція за рівнем компетентності, самостійна робота у вигляді завдань, міні-олімпіад, змагань із дефіцитом часу, змагань на швидкість виконання, створення власних програм, постійна участь у різноманітних олімпіадах – шлях до успіху, до перемоги. Результатом сумісної роботи педагогів і учнів є друковані матеріали, посібники, збірники олімпіадних задач, конспекти уроку. У 2014 р. виникла потреба створити першу в Україні Всеукраїнську комп'ютерну школу «Олімп», де збираються 100 учнів з усіх областей України. Лекторами школи є випускники ліцею «Політ», які стали переможцями міжнародних олімпіад з інформатики. Школа визнана Київським науково-дослідним Центром компанії HUAWEI (світовий лідер у галузі інформаційно-комунікаційних технологій) кращою школою з підготовки учнів із програмування.

Цікавою також є організація роботи історико-економічного профіля Наукового ліцею «Політ». З основними аспектами такої роботи познайомив учасників семінару вчитель вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист В. О. Пилипенко. Під час роботи значна увага приділяється факторам вибору профіля учнями та батьками, а саме: враховуються схильності, вподобання та нахили учнів; враховується доступність відповідних профілів. Ключовим моментом є рівень навчальних знань учня для складання іспиту на той чи інший профіль, а також бажання у подальшому вступити до ЗВО.

Зі сторони закладу освіти також є певні умови, за якими обирається профіль. Це, в першу чергу,

можливість забезпечення якісного викладання за профілем, а також зацікавленість учнів у певному профілі. Для виявлення зацікавленості потенційних абітурієнтів проводиться моніторинг їхніх запитів. Спочатку розглядається кілька можливих варіантів профілю, наприклад, історичний, історико-правовий, історико-економічний. Далі відбувається аналіз статистичних даних, виявляється перевага в обранні певного напрямку учнями. Це є одним з важливих критеріїв вибору профілю поряд з іншими, такими як побудова навчальних планів і вибір випускниками майбутньої професії.

Для поглибленого вивчення профільних предметів будуються не тільки навчальні плани зі збільшеною кількістю годин, а й використовується школа олімпійського резерву з таких предметів: історія, географія, економіка, правознавство. Із кожного предмета учні мають додатково ще по дві години для поглибленого вивчення.

Родзинкою профілю є комплексна навчальна практика, яку проходять учні 8 і 10 класів. Практика поєднує одночасно декілька предметів, наприклад, історичне краєзнавство, географію, екологію. Вона проходить у різних цікавих містах: у ландшафтному заказнику «Гора Пивиха», архівно-музейна практика у Полтаві, практика у ПриватБанку тощо. Протягом останніх років більшість випускників історико-економічного профілю обирають економічний напрям й успішно навчаються у провідних вітчизняних вишах і за кордоном.

Заслуговує на пильну увагу організація профільного навчання у Науковому ліцеї № 3 Полтавської міської ради, який відповідає вимогам закладу спеціалізованої освіти наукового спрямування. У ліцеї діє три профілі (відповідно до Стандарту спеціалізованої освіти): суспільно-гуманітарний (галузь знань – іноземна мова, поглиблене вивчення іноземних мов, перша – англійська мова, друга – німецька/французька/китайська); техніко-технологічний профіль (галузь знань – інформаційна, поглиблене вивчення інформатики); природничо-математичний профіль (галузь знань – біохімічна, поглиблене вивчення біології та хімії). У ліцеї застосовується низка інструментів для ефективного впровадження профільного навчання. З особливостями застосування таких інструментів на одному із семінарів, присвяченому організації

й практичному втіленню профільного навчання, познайомила учасників заступниця директора з навчально-виховної роботи Наукового ліцею № 3, вчитель-методист Г. С. Гончарова.

Певні високі результати у роботі педагогічного колективу досягаються за допомогою реалізації таких інструментів: складання навчального плану відповідно до профілю навчання; зміна в структурі навчального року (проведення предметно-профільного занурення, навчальної та наукової практики); зміна в організації освітнього процесу впродовж навчального року (введення до розкладу уроків-колоквіумів).

Розглянемо детальніше деякі інструменти.

Предметно-профільне занурення (ППЗ): організація освітнього процесу протягом 2-х тижнів з акцентом у кожному класі на 2–3 предмети, що спрямована як на підсилення вже визначеної профільності навчання (для 8–10 кл.), так і на ознайомлення з можливими варіантами вибору майбутнього профілю (для 5–7 кл.). Мета запровадження ППЗ – шляхом створення проблемних ситуацій, організації спостережень, дослідів та інших видів діяльності визначити такі умови для ліцеїстів, при яких вони мають можливість самостійно висувати гіпотези щодо нових знань, перевіряти їх на практиці і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, працюючи з матеріалом лише з 2–3-х предметів, а не розпорошуючи увагу на всі предмети навчального плану. Отже, йдеться про реалізацію компетентнісного підходу. Під час ППЗ учитель не надає готові знання, не обмежує учнів у часі для того, щоб вони могли самостійно напрацювати дослідницькі навички. Учні ставитися завдання, вони працюють над різними способами вирішення проблеми, відбувається обговорення й практична реалізація завдання.

Отже, можемо відзначити такі характеристики ППЗ: діяльнісна та практична спрямованість навчання, що передбачає постійне включення школярів до різних видів активної навчально-пізнавальної діяльності; встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків (змістовно-інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних) задля формування ключових компетентностей у ліцеїстів; посилення пізнавального інтересу учнів до навчання, підвищення рівня їхньої загальної культури;

створення умов для систематизації навчального матеріалу і формування наукового світогляду.

Під час ППЗ вирішується ціла низка завдань: формуються ключові компетентності, які учні зможуть адаптовано застосувати у будь-якій іншій галузі знань, а не лише в тій, що опановувалася під час занурення; формується дослідницька компетентність, подальше збагачення якої буде продовжено на уроках-колоквіумах і під час наукової та навчальної практики. Наприклад, дослідницькі навички, що сформовані на уроках хімії або біології, можуть бути застосовані на інших уроках, тобто вони носять універсальний характер.

Предметно-профільне занурення включається до структури навчального року впродовж 10 робочих днів (або після осінніх канікул, або на початку II семестру). Для учнів 5–6-х класів навантаження складає по 4 академ. год. з додаванням предметів, з яких не організовується ППЗ, для учнів 7–10-х – по 5 академ. год. з додаванням предметів, із яких не організовується ППЗ. Для 11-х класів ППЗ не відбувається, оскільки було визначено, що для цих класів актуальнішим є поглиблене вивчення предметів, які виносяться на Національний мультипредметний тест (раніше, до війни – зовнішнє незалежне оцінювання).

Уроки, які спеціально розробляються для ППЗ, проводяться відповідно до календарно-тематичних планів предметно-профільного занурення, які затверджуються на засіданні методичних об'єднань і методичних комісій. Передбачається щоденне домашнє завдання учням, зміст якого спрямований на формування у здобувачів освіти дослідницької компетентності та академічної доброчесності. Крім цього, записи про проведені уроки ведуться в окремих паперових класних журналах згідно з календарно-тематичними планами ППЗ та відповідно до розподілу годин за предметами і класами. По закінченню ППЗ виставляється всім учням підсумкова оцінка (на підставі оцінки за виконання проєкту або на підставі поточних оцінок за окремі види робіт під час ППЗ), яка дублюється на сторінці відповідного предмета у колонку «Тематична» та враховується під час виставлення семестрової оцінки з предмета. Під час предметно-профільного занурення учні працюють у командах, ведеться групова проєктна робота. Що є важливим – не вчитель надає готові знання, а учні здобувають собі навички.

Наступним інструментом реалізації профільного навчання є введення в розклад *уроків-колоквіумів* із метою створення сприятливих умов для організації освітнього процесу, спрямованого на максимальну реалізацію індивідуальних можливостей кожного учня та поглиблене вивчення профільних предметів, набуття компетентностей, необхідних для подальшої дослідно-експериментальної, конструкторської, винахідницької діяльності. Впроваджено декілька типів *уроків-колоквіумів*: урок-практикум (відпрацювання вмій і навичок); урок-колоквіум (робота із завданнями підвищеного рівня складності); урок-проект (робота над науковим або науково-дослідницьким проектом).

До проведення *уроків-колоквіумів* залучаються вчителі-предметники відповідно до їх тижневого навантаження задля відпрацювання чинної норми педагогічного навантаження із розрахунку: 5 хв. помножається на тижневе навантаження (год.). Оскільки всі уроки у ліцеї тривають 40 хв., тому з кожного уроку вивільняється по 5 хв., помноживши 5 хв. на тижневе навантаження, отримуємо час, який учитель може працювати саме на уроках-колоквіумах, або проводити консультації. Розклад *уроків-колоквіумів* складається на семестр (за потреби – редагується щомісяця), ведеться облік проведення *уроків-колоквіумів*, зазначається дата, тип уроку, паралель або паралелі класів, тема уроку, домашнє завдання не задається. Такі уроки у розкладі ставляться першими або сьомими. За рахунок такого розташування *уроків* є можливість, не порушуючи програму або розклад, формувати групи з учнів 5, 6, 8, 10-х класів і працювати над певними проектами. Приклади проектів, які відпрацьовувалися учнями на *уроках-колоквіумах*: проект Гете-Інституту в Україні «Іспити у школах. Goethe-Zertifikat A2: Fit in Deutsch» об'єднав учнів 8-х і 9-х класів і був спрямований на підготовку до здачі іспитів зі знання німецької мови рівня A2 та отримання відповідного сертифікату; проект «Дослідження якості харчових продуктів», над яким працювали учні 6-х класів, які ще не вивчають хімію, та досвідченіші учні 7-х класів.

Підсумками реалізації *уроків-колоквіумів*, як приклад, стала участь учнів у Всеукраїнському інтерактивному конкурсі «МАН-Юніор Дослідник», номінація «Еколог-юніор», у проекті «Складання радіаційної карти парків Полтави» та проекті «Чіпси: користь чи шкода».

Ще один дієвий інструмент профільного навчання – *навчальна та наукова практика*, мета якої: залучення та підготовка учнів до наукової та науково-технічної діяльності; розвиток пізнавальної діяльності; залучення до пошукової роботи; усвідомлення практичного складника предметів; формування міжпредметних зв'язків; розв'язування практичних вправ; розвиток умінь аналізувати та синтезувати матеріал, досліджувати об'єкти та процеси.

Термін проведення практики у структурі навчального року впродовж 5 робочих днів (або на початку II семестру, або після весняних канікул), навантаження – для учнів 5–8-х класів по 5 академ. год., для учнів 9–11-х – по 6 академ. год. щодня. Особливості організації та проведення навчальної та наукової практики: формуються списки розподілу учнів за предметами з урахуванням участі учнів у проектній діяльності; інформуються батьки про зміну у структурі навчального року та обов'язковість проходження учнями навчальної та наукової практики; проводяться засідання методичних комісій і методичних об'єднань із метою визначення форм роботи з учнями під час проведення наукової практики; до програми практики добирається матеріал поглибленого, пізнавального, пошуково-експериментального характеру; обов'язковий вид освітньої діяльності у закладі, що підлягає оцінюванню за 12-бальною шкалою та фіксації в окремому журналі; враховується оцінка за навчальну та наукову практику під час виставлення семестрової оцінки за семестр на рівні тематичної оцінки.

Під час практики відбувається співпраця із ЗВО, з організаціями та установами: із Національним університетом «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»; проводиться експериментально-дослідницька робота на базі ПНПУ імені В.Г. Короленка; наукові пошуки на базі Полтавського медичного університету; конструкторська діяльність (робототехніка) на базі Полтавського університету економіки і торгівлі.

Важливо відмітити, що всі інструменти реалізації профільного навчання взаємопов'язані. Протягом року учні можуть поглиблювати свої знання, працюючи за одним напрямом і під час предметно-профільного занурення, і на *уроках-колоквіумах*, і під час навчальної та наукової практики. *Не менш важливим є й те, що в учнів є*

можливість перейти на інший профіль навчання, якщо немає задоволення чи зацікавленості на попередньо обраному.

Значними результатами впровадження профільного навчання у Науковому ліцеї № 3 Полтавської міської ради є збільшення кількості наукових проєктів, не дивлячись на війну, до яких залучаються учні (2020/2021 н. р. – 34 проєкта, 2021/2022 – 43, 2022/2023 – 46), велика кількість науково-методичних посібників, участь у всеукраїнських науково-практичних конференціях, публікації ліцеїстів у співавторстві з педагогічними та науково-педагогічними працівниками, участь у міжнародних науково-практичних конференціях, участь та перемоги у конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України, участь й отримання Гран-прі в конкурсі «Genius Olympiad Ukraine»-(2023). Що важливо, результативність досягнень збільшується кожний рік. Наприклад, серед останніх досягнень, якими пишаються ліцеїсти – перемога на Міжнародному конкурсі комп'ютерних проєктів INFOMATRIX у 2023 р. Міжнародний фінал конкурсу проходив у Гвадалахарі (Мексика). Учень ліцею разом із науковим керівником вибороли «золото» в категорії «Комп'ютерне мистецтво» за проєктом «Дерева – легені нашої планети».

Отже, проаналізувавши роботу Наукового ліцею «Політ» при Обласному коледжі «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка» Полтавської обласної ради та Наукового ліцею № 3 Полтавської міської ради, можемо зробити певні висновки стосовно факторів, які впливають на успішність цих закладів освіти під час упровадження профільного навчання. По перше, у педагогічних колективах зазначених ліцеїв є глибоке розуміння важливості профілізації освіти у старшій школі. Профільне навчання там було запроваджено ще задовго до реформування середньої школи відповідно до концепції НУШ. По друге, у зазначених закладах освіти втілено на практиці принцип дитиноцентризму, що означає максимальне наближення навчання і виховання кожної дитини відповідно до її потреб, здібностей, нахилів та особливостей [8]. Ліцеї мають три і більше профілів, що дає можливість учням обирати певну спеціалізацію за свідомим вибором і відповідно до внутрішньої мотивації, нахилів, здібностей. Свідомий вибір учнями профілю уможлиблюється наявністю у ліцеях допрофільної

підготовки, роботою психологів і педагогів стосовно розкриття потенціалу кожної дитини, застосуванням таких інноваційних інструментів навчання: предметно-профільне занурення, колоквиуми, комплексні навчальні та наукові практики. Цікавим моментом є те, що в ліцеях відбувається навчання дітей у різновікових групах, де учні об'єднуються не за віком, а за рівнем їхньої розумової діяльності. Організаційний принцип діяльності груп – постійне переструктурування складу групи у процесі роботи за рівнем предметної компетентності. Аналіз роботи означених ліцеїв з організації та упровадження профільного навчання дозволив виокремити наступні загальні підходи й принципи, які сприяють ефективній роботі зазначених закладів: дитиноцентрований і компетентістний підходи; багатопрофільність і спеціалізація; конкуренція серед учнів; високопрофесійний кадровий склад; потужна матеріальна база; позаурочна робота й інноваційні методи викладання. На наш погляд, вищезазначені підходи, принципи й інструменти є досить універсальними та можуть бути застосовані під час організації профільного навчання у процесі реформування загальної середньої освіти згідно з концепцією НУШ.

Перспективи подальших розвідок полягають у вивченні стану реформування загальної середньої освіти у контексті НУШ під час війни, висвітленні основних проблем упровадження профільної середньої освіти та пошуку шляхів їх вирішення.

Список використаних джерел

1. Вольянська С. Є. Організація профільного навчання в загальноосвітній школі в умовах регіону : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Харків, 2005. 277 с.
2. Концепція Нової української школи. (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 25.09.2023).
3. Кушнір В. М. Профільне навчання в історії розвитку вітчизняної школи (друга половина XIX–XX ст.) : монографія. Умань : Сочінський, 2016. 418 с.
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178/179). С. 10–22.
5. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 01.08.2020 р. № 463-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2020. № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
6. Профільне навчання: досвід упровадження, інноваційні технології / уклад.: Л. Ф. Пашко, О. П. Коваленко, Л. І. Симоненко. Полтава : ПОШПО, 2008. 196 с.

7. Самодрин А. П., Білик Н. І. Феномен інновації: емпіричне узагальнення досвіду запровадження науково-навчального комплексу «Профільна освіта регіону». *Імідж сучасного педагога*. 2013. № 7 (136). С. 11–15.

8. Сидоренко В. В. Концептуальні засади Нової української школи: ціннісно-світоглядний аспект. *Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології*: зб. матеріалів III Всеукр. Інтернет-конф.: у 2 ч. Ч. 1. / наук. ред., упоряд.: В. В. Сидоренко, Я. Л. Швень. Київ: Агроосвіта, 2018. С. 121–128.

9. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів. Харків; Едмонтон-Торонто: Майдан: Вид-во Канад. н-ту Українських Студій, 2011. 1400 с.

10. Старша профільна школа: кроки до становлення: метод. рекомен. / уклад.: А. Сеїтосманов, О. Фасоля, В. Мархлевскі. Київ, 2019. 52 с. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/483/4.pdf> (дата звернення: 05.10.2023).

11. Шаповалова Н. П. Законодавче забезпечення профільної освіти в сучасній українській школі. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20–21 травня 2022 р.) / за ред. А. В. Боярської-Хоменко; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2022. С. 447–451.

References

1. Volianska, S. Ye. (2005). *Orhanizatsiia profilnoho navchannia v zahalnoosvitnii shkoli v umovakh rehionu [Organization of specialized training in a secondary school in the conditions of the region]*. (PhD diss.). Kharkiv [in Ukrainian].

2. *Kontseptsiiia Novoi ukrainskoi shkoly [The concept of the New Ukrainian School]*. (2016). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf> [in Ukrainian].

3. Kushnir, V. M. (2016). *Profilne navchannia v istorii rozvytku vitchyznanoi shkoly (druha polovyna XIX–XX st.) [Profile study in the history of the development of the national school (second half of the 19th–20th centuries)]*: monohrafiia. Uman: Sochinskiyi [in Ukrainian].

4. Pro osvitu [About education]. (2017): Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. Holos Ukrainy [Voice of Ukraine], 178/179, 10-22 [in Ukrainian].

5. Pro povnu zahalnu seredniu osvitu [About complete general secondary education]. (2020): Zakon Ukrainy vid 01.08.2020 r. № 463-IX. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR) [Information of the Verkhovna Rada (VVR)], 31. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].

6. Pashko, L. F., Kovalenko, O. P., & Symonenko, L. I. (Comps.). (2008). *Profilne navchannia: dosvid uprovadzhennia, innovatsiini tekhnologii [Profile training: implementation experience, innovative technologies]*. Poltava: POIPPO [in Ukrainian].

7. Samodryn, A. P., & Bilyk, N. I. (2013). Fenomen innovatsii: empirychnе uzahalnennia dosvidu zaprovadzhennia naukovo-navchalnoho kompleksu «Profilna osvita rehionu» [The phenomenon of innovation: an empirical generalization of the experience of introducing the scientific and educational complex "Professional education of the region"]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 7 (136), 11-15 [in Ukrainian].

8. Sydorenko, V. V. (2018). Kontseptualni zasady Novoi ukrainskoi shkoly: tsinnisnosvitohliadniy aspekt [Conceptual principles of the New Ukrainian school: value-view aspect]. In V. V. Sydorenko, & Ya. L. Shven (Eds., Comps.), *Profesiyni rozvytok fakhivtsiv u sistemі osvity doroslykh: istoriia, teoriia, tekhnologii [Professional development of specialists in the system of adult education: history, theory, technologies]*: zb. materialiv III vseukr. Internet-konf. (P. 1, pp. 121-128). Kyiv: Ahroosvita [in Ukrainian].

9. Skovoroda, H. (2011). *Povna akademichna zbirka tvoriv [A complete academic collection of works]*. Kharkiv; Edmonton-Toronto: Mайдан: Vyd-vo Kanad. n-tu Ukrainskykh Studii [in Ukrainian].

10. Seitosmanov, A., Fasolia, O., & Markhlievski, V. (Comps.). (2019). *Starsha profilna shkola: kroky do stanovlennia [Senior specialized school: steps towards becoming]*: metodychni rekomendatsii. Kyiv. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/483/4.pdf> [in Ukrainian].

11. Shapovalova, N. P. (2022). Zakonodavche zabezpechennia profilnoi osvity v suchasni ukrainskii shkoli [Legislative provision of specialized education in modern Ukrainian schools]. In A. V. Boiarska-Khomenko (Ed.), *Psykhologo-pedahohichni problemy vyshchoi i serednoi osvity v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoriia i praktyka [Psychological and pedagogical problems of higher and secondary education in the conditions of modern challenges: theory and practice]*: materialy VI Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (pp. 447-451). Kharkiv [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 18.10.2023